

IRODALOM ÉS ZENE.

□ Ellenséges lelkek. P. H. Loyson négy felvonásos színműve jelentőségénél nagyobb kedélyhullámokat kavart fel a francia fővárosban. Mindig megtette a maga hatását, ha a vallási kérdéseket erős színekkel tárgyaló színpadi alkotás került színre, mennyivel inkább érthető a kedélyhullámművészetünkben, a midőn a szabadkőművesek tábora minden kételkedést igyekszik kamatoztatni a maga javára, míg a dogmákhoz erősen ragaszkodó katolicizmus félve, aggódva zúdul fel, ha egyházát vagy a dogmatikus eszméket veszélyeztetve, megbántva gondolja.

□ Az „Ellenséges lelkek”-nek tulajdonképpen alig lehetne megmondani határozottan, mi a tendenciája. Mert ha szabadkőműves szempontból ítélik meg a darabot — bármennyi istentelenséget mondjon is —, a hős, nem győz meg a maga igazáról, csak arról, hogy kételkedik és ebből az alkalomból üres kijelentéseket tesz. Meg is halna talán az igazáért; de nem tudja határozottan meggyőzni az olvasót, hogy egyáltalán valamiben igaza van, hogy csalhatatlan az ő nagy tudománya. Mert az az egyszerű állítás, hogy Isten nincs, hogy nem hisz benne, hogy egyedül a lelkiismeret szabadsága, az igazságkeresés a célja és hogy az évmilliárdokon emberről fejlődött ősszálatot lenyűgözi a dogma lelkiismeretlen vaksága, stb., stb., az az állítás mondom még nem tudomány, mert niúcsen egyetlen határozott, meg nem cáfolható bizonyítéka.

□ De lássuk a mesét. Serván Dániel paleontologus, két évi távollét után hazaérkezik családjához, miután jelentős felfedezéseket tett az ősvilágok kutatása közben.

□ Nagy örömmel várja felesége Madlein, aki rajongó szerelemmel ragaszkodik az urához; Florence a 16 – 17 éves gyermekleányka aki atyját, a vallásos nagyanya által készített meglepetéssel, hófehér ruhában a Mária kongregáció gyermekei kékszallagjával a nyakában, meghiúsítással fogadja.

□ A Madlein anyja az anyós, távozni készül, mivel nem akarja aetheista vejét meghallgatni, esetleg felenlétével a családi háborúságot szítani. El is megy

bucsútlánul mikor megtudja, hogy a meglepetésnek szánt jelenet — szavalt is a gyermek vallásos rajongással egy pogánygyűlölő költeményt, — Dánielt mélyen felháborította. Florencet a szobájából kiküldte és feleségét a gyermek neveléséért vallatóra vette. Madlein nem is tagadta, hogy leányát hithű katolikushoz illő nevelésben részesítette.

□ Minek utána a házastársak között kitör az egyenetlenkedés harca, a hit és a tagadás szelleme által vivott csatába segítségül jön Goddulle abbé is, aki szelid szavaival sem tudja meggyőzni Dánielt afelől, hogy a gyermek lelkéből nem lehet egyszerre kitépni nagy katasztrófa nélkül a hitet és nem szerető atyjához illő dolog rombadönteni egy ép, hívő, szép lelki világot. Dániel vad aetheista aki senkit meg nem hallgat, semmit el nem hisz, semmi iránt elnézéssel nincs és csak egy dolog van előtte: a maga képzelt igazsága.

□ Viszont Madlein irtózik az istentagadástól, bár az urában csak a tudóst, bölcselkedőt látja mindaddig a míg az a lányát teljesen és határozottan a maga elveinek megnyerni nem akarja s Madleint a számításból teljesen kihagyva, lassankint a hitetlenség magvát elhintve lelkébe, a maga részére hódítja.

□ Madleint nem tudta soha meggyőzni az ura ékes szóllása és elhatározza, hogy megmenti a gyermekét, elviszi magával, vagy elhelyezi a zárdába.

□ Florencenek választani kell; de gyenge idegzete nem bírja el az izgalmakat, régi szívgyengesége erőt vesz rajta, összeesik és a következő felvonásban már halálos betegen fekszik a leányka, aki végre teljesen elvesztette a hitét és bevallja atyjának, hogy már nem akar gyónni és nem volt őszinte utolsó áldozása.

□ A szülők harca tovább folyik. Madlein könyörög az urának, hogy imádkozzék beteg gyermekéért. Daniel nem tud, sőt igazságos? őszinteségében annyira megy, hogy mikor Florence azt kérdezi tőle, hogy mit mondtak az orvosok, meggyógyul-e, nem tudja kimondani, hogy biztos a gyógyulása.

□ Ebből legjobban látszik; hogy mennyire fanatikus

hive a maga alkotta hitnek, talán fanatikusabb mint a legrajongóbb egyházi férfiú a reformokat nem tűrő dogmáknak. Florence meghal, egyetlen vigasztalása, hogy apja, anyja megcsókolják egymást az ő kívánságára.

□ Röviden ismertetve, ez a mese. Akik csupán katolikus ellenes tendenciát látnak a darabban, talán tulságos elfogultsággal ítélnék, mert hiszen úgy a hit, mint a hitetlenség harca egyforma erős színekkel van beállítva és a vég — a befejezés nem hajtja a vizet az aethaista Dániel malmára.

□ Hogy Párisban, a dogmarombolások napjaiban nagy érdeklődést keltett a darab, az érthető. Hogy sokáig beszéltek róla, megmagyarázható, hiszen annyiféle kommentárral lehet kísérni, amennyivel az ember csak akarja.

□ A józanon szemlélő alapos tanulságát látja annak az igazságnak, hogy amint egyes emberek lelkében nem lehet egyszerűen leölni a hitet a nélkül, hogy egy másik ne támadna, épúgy nem lehet milliók lelkéből kiölni nagy felfordulás nélkül a dogmatikus erkölcsöket, amelyre a francia forradalom elég bizonyító példa volna.

□ A fejlődés törvényénél fogva az ujitók kikezdték az idejét mult dogmákat is, csak hogy összezavarták a fogalmakat és nem választották el a dogmákat a bennfoglalt erkölcsi elvektől s mert megunták a keretet megsemmisítenék a képet is, azért hogy az évezredek óta megszokott örökbecsű mű helyébe modern, csillogó külsejű pikturát helyezzenek. Pedig a régi hit lerombolása mögött már ott leselkedik az újnak a csirája, mivel a fejlődés törvényét még senki meg nem rendszabályozhatta, ha pedig a francia forradalom mintájára dobják sutba a régi dogmákat, akkor ugyancsak annak a mintájára kell hamarosan valami kised dogmatikát csinálni, mert kell, ha még olyan nevetségesen kicsinyes lesz is, mint a Robespierre dogmatikája.

□ A darabnak egyetlen igazi tanulsága van, amely meggyőzhet mindenkit: Azok, akik együtt indulnak el az élet nehéz, fáradságos útjára, egy úton is maradjanak, egy szívvel érezzenek, egy aggyal gondolkozzanak, vagy legalább is — ami talán épen olyan helyes — egymást kiegészítve; — ha csak azt nem akarják, hogy nagy katasztrophák pusztítsanak a maguk, vagy környezetük életében.

□ Egyébiránt az igazság keresése: ábránd, a tiszta lélekből való hit: boldogság és az örök kételkedés, szerencsétlenség, melynek nem terem elégedettség a nyomában. Az „Ellenséges lelkek“ pedig tagadhatlanul érdekes olvasmány, különösen a Koritsanszky Ottó kitűnő fordításában.

BETTA.

□ VÁTH: Balaton i levegőben. Novellák.

□ A Balaton költészete még nincs kiaknázva. Nagy magyar írók szereztek már ihletet a magyar tenger partja mellett, Jókai, Ötvös, Kisfaludy Sándor, főleg e két utóbbi, legszebb és legjellegzetesebb dolgát a Balatonról, vagy a Balaton partjáról írta.

□ Váth is igen nagy szeretettel és ihlettel szólaltatja meg novellás kötetében a Balaton-vidéket. Valami különös varázs rejlik azokban az egyszerű halásztörténetekben, melyek egy régi, letűnő világ pusztulását rajzolják. A papnadas égése egyik legkedvesebb lelki szenzációt okozó novella mindazoknak, kik megértik a balatoni, pusztuló nádas misztikus muzsikáját. Ilyen kerekre kidolgozott novella nem egy akad Váth kötetében. Erős megfigyelő tehetsége különösen az ilyen zsánerű történetek megírására predesztinálja őt s azt hisszük, ez az a talaj, melyből a szerzőnek majdan igazán értékes munkái fognak megteremni.

□ De egyuttal még valami jellemzi Váthot. A speciális írók jellemvonása. Az tudniillik, hogy mihelyt más témához nyulnak, mint a mihez speciális tehetségük van, rögtön elhagyja erejük s olyan gyöngye, szétfolyó történeteket írnak, hogy egy gyakorlottabb irodalmi dilettánsnak is szégyenére válnak.

□ Azért Váth okvetlenül maradjon az ő témáinál. Van olyan gazdag a Balaton költészete, hogy Váth egész életére kifogyhatatlan témákat szolgáltat, főleg, ha modern szemmel a fejlődő, modern Balaton világát is meglátja és megérti.

□ KAFFKA MARGIT: Tallózó évek. Versek. Nyugat-könyvtár.

□ De irt Kaffka Margit szép verseket is. Emlékszem a „Szerda“ című, hirtelen megbukott folyóiratban egy igen szép versére, melyet soha nem felejték el, mert benne vad, viharos áriák közt a leggyönyörűbb érzés: az anyai érzés diadalmaskodik.

□ Ez a kis vers-füzet azonban nagyon szánalomraméltó. Csupa értelmetlenség, ritmustalan szó-muzsika, amellet oly lehetetlen vers-technika, mely a rossz prózánál is rosszabb.

□ Tévednek, akik azt hiszik, hogy villával összehányt szavak és gondolat-töredékek művésziek és naivak akkor, mikor sem a téma, sem az elmondója nem az. A borzasztó értelmetlenség ma már nem zsenit rejtet maga mögött, hanem elfogyatkozott erőt, melyet zagyva frázisokkal nem lehet kendőzni.

□ Kaffka Margit tehetség volt a magyar nőírók között. Ezért elismerés illeti s ezt nem is vitatja el tőle senki, De ha tehetsége megfogyatkozott, ne írjon oly sokat s ne rontsa le régi jó nevét. Legokosabb az az író, aki, ha vénája apadását érzi, hallgatással iparkodik nevének régi nimbuszát megőrizni.

HARSÁNYI LAJOS.

